

*Н. В. Міокова,
аспірант кафедри економічної політики, Національна академія
державного управління при Президенті України*

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Стаття присвячена розгляду проблем залучення інвестицій в економіку України. Проаналізовано портфель проектів з міжнародними фінансовими організаціями. Зроблено висновки щодо координації співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями.

The article is devoted to study the issues of involve investment in economy of Ukraine. We analyzed project portfolio of the International Financial Institutional. Take place results of coordination of working with the International Financial Institutional.

Ключові слова: інвестиційні проекти, міжнародні фінансові організації, фінансово-економічна криза, кредитні ресурси, державна політика.

ВСТУП

Світова фінансово-економічна криза негативно вплинула на економіку України. Для того, щоб відповісти на актуальне питання: "Чи зможе уряд та суспільство швидко подолати світову економічну кризу?", необхідно ще раз уряду та провідним ученим України переглянути потенційні можливості співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями (МФО) як безальтернативним та надійним джерелом забезпечення економіки необхідними ресурсами для розвитку інфраструктури. Зміни, які відбулись в економічному середовищі України, призвели до підвищення потреб у залученні фінансування з боку МФО та зумовили необхідність регуляторної ролі держави щодо визначення нових пріоритетів у співпраці зі Світовим банком.

В Україні, як і в інших державах світу, світова економічна криза відчутно впливає на розвиток економіки, її вплив поширюється на грошово-кредитну, фінансову та соціальну сфери, погіршуючи стан розвитку держави, підприємництва, матеріальне становище громадян. Заходи, які приймав по-

передній Уряд України щодо економічної кризи, на сьогодні виявились недостатньо ефективними. Вкрай загрозливим є недієздатність моделі економічного зростання, яка утворилась у попередні роки.

Дану проблему досліджують провідні вчені та науковці, такі як О.А. Назаренко, С.Р. Кравченко, В.П. Колосова, В.І. Хорошковский, А.О. Шатковська, О.О. Мережко.

Необхідно розглянути та розробити дієві механізми загальнодержавної політики розвитку співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, переглянути механізми надання позик у рамках прийнятої Світовим банком у грудні 2009 р. Стратегії партнерства з Україною на період 2009—2012 рр. [3].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — відобразити сучасний стан розвитку співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями в період економічної кризи. Розглянути в умовах фінансової кризи обмеження доступу підприємств до ресурсів та портфель інвестиційних проектів зі Світовим банком,

які знаходяться на всіх стадіях проектного циклу (реалізації, підготовки ініціювання та ідентифікації ідеї). Виявити причини, що затримують реалізацію спільних з міжнародними фінансовими організаціями інвестиційних проектів. Проаналізувати основні економічні та законодавчі механізми держави, які повинні бути вжиті для прискорення підготовки та реалізації спільних зі Світовим банком інвестиційних проектів.

РЕЗУЛЬТАТИ

В умовах фінансової кризи, обмеження доступу підприємств до ресурсів на світових фінансових ринках, необхідності подолання негативних наслідків кризи, в тому числі соціальних, суттєво підвищується роль співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями.

Світовий банк є міжнародною організацією розвитку, метою діяльності якої є надання допомоги країнам-членам в поглибленні економічного та соціального прогресу шляхом надання позик, грантової та технічної допомоги.

Країни-члени здійснюють керівництво групою Світового банку за допомогою Ради керуючих на чолі з Президентом та Виконавчими директорами. З 1 липня 2007 р. Президентом Світового банку є Роберт Зеллік.

Рада керуючих є найвищим органом, що визначає політику Банку, до якої входять представники всіх країн-членів Світового банку. Вона складається з посадових осіб від урядів країн-членів та збирається один раз на рік під час проведення Щорічних зборів Банку.

Рада керуючих делегує ряд своїх повноважень виконавчим директорам, які відповідають за поточну діяльність Банку. П'ять виконавчих директорів призначаються 5 країнами-членами, які володіють найбільшими пакетами акцій, — США, Японією, Німеччиною, Францією та Сполученим Королівством, — а решта країн-членів представлені 19 виконавчими директорами.

До складу групи Світового банку входять Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ). Крім того, до складу групи Світового банку входять Міжнародний центр по розв'язанню інвестиційних спорів, Інститут економічного розвитку, Дорада Служба з питань іноземних інвестицій. Основними складовими Світового банку є дві перші установи, тобто МБРР та МАР [4].

Україна приєдналась до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій згідно з законом України від 03.06.92 № 2402-ХІІ. З цього моменту Україна стала 167 членом

Банку та розпочала свою співпрацю задля забезпечення успішного впровадження реформ у державі.

Наслідком партнерських взаємин між Україною та МБРР після 1992 року став ряд спільних проектів, що сприяють удосконаленню державного і приватного секторів, підвищенню ефективності сільського господарства і енергетики, захисту довкілля та зміцненню соціального сектора.

Указом Президента України від 19.12.2005 № 1809/2005 "Про забезпечення представництва України в Радах керуючих Міжнародного валютного фонду та Світового банку" керуючим від України — членом Ради керуючих Міжнародного валютного фонду — є Голова Національного банку України, заступником керуючого від України — членом Ради керуючих Міжнародного валютного фонду — є Міністр фінансів України, керуючим від України — членом Ради керуючих Світового банку — призначено Віце-прем'єр-міністра України, до функціональних повноважень якого належить організація роботи щодо співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, а заступником керуючого від України — членом Ради керуючих Світового банку — Міністр економіки України.

За весь період співробітництва з МФО Україна отримала кредитних ресурсів на загальну суму біля 15,3 млрд доларів США, в тому числі від МВФ — 4,41 млрд, МБРР — 5,2 млрд, з них використано та контрахтовано біля 3,55 млрд доларів США, МФК — 742 млн та ЧБТР — 206,7 млн доларів США, ЄІБ — 350 млн євро, а також від ЄБРР — більше 3 млрд євро.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку — друге джерело після МВФ за обсягами фінансових ресурсів, які Україна отримує від міжнародних фінансових організацій. Співпраця з такою потужною фінансовою інституцією вимагає від уряду будь-якої держави діяти за ефективною стратегією, інакше отримані фінансові ресурси можуть лише збільшити зовнішній борг держави та залишити невирішеними проблеми, заради яких залучалися кредитні ресурси.

Світовий банк надає позики на достатньо вигідних умовах. По-перше, єдиним фінансовим збором залишається разова комісія за виділення коштів, розмір якої складає 0,25% від суми позики. По-друге, максимальний кінцевий термін погашення позик подовжено до 30 років для всіх нових позик і гарантій МБРР. Попередньо кінцевий термін погашення для України як країни-позичальника третьої категорії за рівнем доходів (ВНД на душу населення від 1736 до 3595 доларів США) складав 25 років для позик з фіксованим спредом, 17 років для позик зі змінним спредом [3].

Специфікою проектів МБРР є орієнтація на пріоритети загальнодержавного значення. Світовий банк та Україна працюють над програмою проектів у реальному секторі. Структура поточного кредитного портфеля

загалом відповідає окресленим завданням Стратегії співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями. Соціально-гуманітарний сектор (13%): проект "Рівний доступ до якісної освіти в Україні", проект "Удосконалення системи соціальної допомоги"; фінансовий сектор (11%): Другий проект розвитку експорту, Проект модернізації державних фінансів; енергетична сфера (22%): Проект реабілітації гідроелектростанцій, Проект з передачі електроенергії; муніципальна інфраструктура: "Розвиток міської інфраструктури в Україні"; агропромисловий комплекс: проект (7%): Проект "Видача державних актів на право власності на землю та розвиток системи кадастру"; розвиток державного сектора (9%): проект "Модернізація державної податкової служби України, проект "Розвиток системи державної статистики для моніторингу соціально-економічних перетворень"; транспортний сектор (28%): "Покращення автомобільних доріг та безпеки руху".

Антикризові заходи, які були вжиті попередньою владою лише збільшили макроекономічні диспропорції та призвели до погіршення якості портфеля інвестиційних проектів:

— з лютого 2009 р. відбулось суттєве сповільнення динаміки вибірки коштів (з 48,213 млн доларів США у січні 2009 р. до 1,532 млн доларів США у травні 2009 р.). Таким чином, коефіцієнт вибірки у 2009 фінансовому році лише 11,08 %, що є меншим, ніж коефіцієнт вибірки за аналогічний період 2008 р. (13 %);

— у зв'язку з впливом фінансової кризи на банківську систему, зокрема з блокуванням та арештом рахунків проектів, було загальмовано виконання ряду проектів: "Розвиток експорту — 2", "Рівний доступ до якісної освіти", "Удосконалення системи соціальної допомоги";

— 22 жовтня 2009 р. Світовий банк повідомив Міністерство фінансів України (відповідальний виконавець) про закриття проекту "Розширення доступу до ринку фінансових послуг". Мета проекту — розвиток економіки регіонів та інфраструктури фінансово-кредитного ринку в сільській місцевості шляхом рефінансування через уповноважені банки довгострокових кредитів малому та середньому бізнесу, інституційного розвитку фінансових установ та надання технічної допомоги державним органам, що регулюють фінансові ринки України;

— найбільш уразливим під час світової кризи виявився проект "Модернізація державних фінансів" (сума позики 50 млн доларів США), оскільки, протягом 2009 р. вибірка коштів за проектом не відбувалася. Головною метою проекту є зміцнення управління державними фінансами завдяки підвищенню його операційної ефективності та прозорості шляхом впровадження стійкої інтегрованої системи управління державними фінансами.

Водночас практика співробітництва з МФО показала, що на фоні доволі успішного впровадження в Україні проектів ЄБРР стан впровадження окремих проектів МБРР переважно інституційного характеру був незадовільним. Зокрема, протягом 2006—2008 р. спостерігалася найгірша в регіоні вибірка коштів, неналежне ініціювання та планування проектів; ризикова, диспропорційна структура проектного портфеля Світового банку в Україні; затримки в ході підготовки та реалізації проектів у зв'язку із складними українськими та довготривалими процедурами Банку; відсутність відповідальності за несвоєчасне та неякісне впровадження проектів; недосконалість наявних механізмів управління проектами, зокрема через результати витрати, пов'язані з виконанням боргових зобов'язань перед МБРР протягом останніх років, перевищували обсяги державних запозичень у Банку [1].

У ході порівняльного аналізу проектних портфелів МФО в окремих країнах ЄС, СНГ та Азії з українським портфелем Міністерство економіки України дійшло висновку, що причинами неефективного використання запозичених у Світового банку коштів є, насамперед, ризикова структура проектного портфеля Світового банку в Україні: переважна більшість несамоопукних проектів великої вартості, за якими обслуговування та погашення позик здійснюється за рахунок коштів державного бюджету [5].

Так, в структурі українського портфеля Світового банку частка проектів у реальному секторі була найменшою — 25% — від загальної кількості, а середня вартість однієї позики однією з найбільших — 91,27 млн дол. США. Водночас в країнах, що мають показник вибірки коштів вище середнього, картина протилежна. В Польщі, яка має найкращу вибірку коштів у регіоні, в реальному секторі впроваджується 91% проектів, в Туреччині — 62%, в Китаї — до 90 %. В країнах, які мають у портфелях значну кількість проектів інституційного характеру, середня сума позики є невисокою. Так, в Таджикистані — 16,9 млн доларів США, Молдові — 18,2 млн доларів США, Узбекистані — 45,7 млн доларів США, Казахстані — 65,8 млн доларів США, Румунії — 64,8 млн доларів США [2].

Багаторічна співпраця України з державами-донорами та міжнародними фінансовими організаціями свідчить про необхідність формування нового підходу до розуміння ролі міжнародної технічної допомоги та ресурсів міжнародних фінансових організацій як взаємодоповнювальних інструментів реалізації державної політики міжнародної інтеграції України, економічного розвитку, забезпечення інтересів держави на зовнішньому ринку. Такий підхід узгоджується з основними принципами Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги, до якої Україна приєдналася згідно з

Указом Президента України від 19 квітня 2007 р. № 325 і яка засвідчила згоду держав-донорів та міжнародних фінансових організацій об'єднати зусилля для підвищення ефективності допомоги, спрямованої на розвиток держав-партнерів.

Приєднання України до зазначеної Декларації та проголошення пріоритетних завдань розвитку держави, визначених у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України "Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток", а також продовження діалогу з ЄС щодо підписання Угоди про Асоціацію зумовили якісно нові завдання для України, пов'язані з необхідністю виконання вимог Паризької декларації щодо підвищення ефективності зовнішньої допомоги в частині визначення державою-партнером пріоритетів залучення такої допомоги, створили передумови для підготовки Стратегічних напрямів та завдань щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009—2012 р. (далі — Стратегічні напрями та завдання) [3].

У контексті подальшої реалізації Стратегії партнерства та за результатами проведення у лютому та червні 2009 р. перегляду проектного портфеля було узгоджено перелік інвестиційних та системних проектів для підготовки на середньострокову перспективу (на 5,4 млрд доларів США) та визначено заходи для подальшої реалізації проектів.

Зокрема, з метою підтримки системних реформ уряду за допомогою банківського інструменту системних позик на політику розвитку у вересні 2009 р. Україна отримала 400 млн дол. США в рамках Першої програмної позики на реабілітацію фінансового сектора.

У період фінансово-економічної кризи Уряд України має забезпечити доступ до фінансово-кредитних ресурсів МФО, що має бути зацікавлена в швидкій підготовці наступної "Другої програмної позики на реабілітацію фінансового сектора" (сума позики 350 млн дол. США), яка передбачає продовження виконання єдиної програми заходів і направлена на подальшу рекапіталізацію банків, завершення створення необхідної нормативно-правової бази та зміцнення інституційної спроможності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Також на сьогодні урядом проводиться робота щодо підготовки системного проекту "Четверта позика на політику розвитку" на суму 500 млн доларів США. Підготовка цієї позики дозволить забезпечити виконання урядом ключових реформ, спрямованих на: поліпшення управління державними фінансами, покращення фінансування та адресності соціальної допомоги бідним верствам населення, вдосконалення механізму формування тарифів на опалення, спрощеної системи банкрутства (ліквідації) підприємств тощо. 12 серпня 2009 р.

прийнято розпорядження Кабінету Міністрів № 960 про доцільність підготовки цього проекту. Слід зазначити, що основною умовою надання позики є прийняття Закону України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти", норми якого відповідатимуть директивам ЄС та кращим міжнародним стандартам.

Завдяки наполегливій та системній роботі команд Світового банку та уряду, значній активізації діалогу у 2010 р. було продовжено спільну роботу щодо підготовки нових інфраструктурних проектів з метою вирішення проблеми забезпечення зняття інфраструктурних обмежень для розвитку в умовах фінансової кризи. Так, на сьогодні здійснюється ініціювання та підготовка 3 інвестиційних проектів:

— з лютого 2010 р. підписано Угоду про позику щодо додаткового фінансування Проекту реабілітації гідроелектростанцій у розмірі 60 млн дол. США;

— з червня 2009 р. розпочалася підготовка Проекту з енергоефективності (250 млн дол. США) — 11.06.09 Мінекономіки прийняло рішення про доцільність підготовки проекту та визначення АТ "Укресімбанк" його відповідальним виконавцем, Світовий банк надав згоду щодо його підготовки.

— 15 грудня 2008 р. Мінекономіки прийняло рішення про доцільність підготовки проекту "Підвищення пропускної спроможності залізничного напрямку Знамянка — Долинська — Миколаїв — Херсон — Джанкой" (500 млн дол. США). На сьогодні виконано ключові умови підготовки проекту, визначені Світовим банком, та здійснюється підготовка пакету документів до переговорів.

Також на сьогодні триває ініціювання та підготовка інвестиційних проектів, запланованих на 2011—2012 фінансові роки, які будуть зосереджені на заходах, спрямованих на зміцнення енергетичної безпеки та покращання енергоефективності, включаючи її аспекти, пов'язані зі зміною клімату. У 2011—2012 р. заплановано спільну зі Світовим банком підготовку стратегічно важливого для України проекту у сфері енергетичної безпеки — проекту реабілітації газотранспортної системи (ГТС).

ВИСНОВКИ

В умовах появи нових викликів у минулому році під час перегляду портфеля Світового банку 07 червня 2010 р. було зроблено переоцінку співпраці зі Світовим банком у контексті подальшої реалізації Стратегії партнерства та визначено шляхи підвищення ефективності використання ресурсів Світового банку. Таким чином, на сьогодні по ряду проектів Світового банку не виконуються плани реалізації, кошти в запланованих обсягах не вибираються, відповідно очікувані результати не досягаються. Така ситуація призводить до неефективного використання коштів позик Світового банку та значних витрат Державного бюджету України на обслуговування

зазначених позик.

Таким чином, пріоритетами у співпраці зі Світовим банком на середньострокову перспективу є:

— оздоровлення фінансового сектору та підтримка структурних реформ;

— розвиток інфраструктури.

Виходячи з цих пріоритетів та результатів спільної співпраці уряду зі Світовим банком інвестиційний портфель проектів на початку наступного року може збільшитись у секторі енергетики та енергоефективності — до 28% (у порівнянні з 22% станом на червень 2010 р.), транспорту — до 38% (у порівнянні з 28% станом на червень 2010 р.).

На сьогодні уряд приділяє особливу увагу вирішенню проблемних питань впровадження інвестиційних проектів:

— Мінекономіки підготовлено зміни до чинного Порядку ініціювання, підготовки та реалізації спільних з міжнародними фінансовими організаціями проектів для врегулювання питань підготовки бенефіціарами тендерної документації на закупівлю товарів (робіт, послуг) відповідно до погодженого з МБРР плану закупівлі після підписання міжнародного договору для позики;

— запроваджено практику заслуховування щомісяця за засіданні Кабінету Міністрів звітів керівників органів виконавчої влади — відповідальних виконавців проектів про стан реалізації проблемних проектів;

— Державному казначейству та його регіональним і місцевим управлінням вжити невідкладних заходів для фінансування в повному обсязі із спеціального фонду державного бюджету спільних з МБРР проектів.

Підводячи підсумок усього вищезазначеного, можна зробити висновок, що важливим інструментом для проведення відвертого діалогу України зі Світовим банком є перегляди проектного портфеля. Домовленості, які досягаються під час таких переглядів, забезпечують вирішення першочергових питань з метою прискорення підготовки та реалізації інвестиційних проектів.

Література:

1. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. / Н.В. Горін. — К.: Знання, 2008. — 335 с.
  2. Колосова В. П. Особливості кредитування Світовим банком країн з перехідною економікою // Фінанси України. — № 8. — 2002. — С. 48—53.
  3. Стратегія партнерства з Україною на період 2009—2012 рр.: www.Rada
  4. Пешко А. Основні шляхи залучення іноземних інвестицій в економіку країни // Схід. — № 3 (69). — 2005. — С. 11—13.
  5. Хоросковський В. І. Міжнародні фінансові інститути економічні інтереси України // Фінанси України. — № 6. — 2002. — С. 61—71.
- Стаття надійшла до редакції 29.06.2010 р.